

Het Eiland Van Dr. Moreau

H. G. Wells

Voorwoord

Voor het eerst verschenen in 1896 neemt Het eiland van dokter Moreau een unieke plaats in binnen het werk van H.G. Wells. Het is geen gewone avonturenroman, ook geen eenvoudig verhaal over wetenschappelijke verbeelding, maar een verontrustend zedelijk sprookje – een vertelling die de lezer meer dan een eeuw later nog altijd met diep ongemakkelijke vragen confronteert.

Op het eerste gezicht vertelt het boek over een afgelegen eiland, een briljante maar meedogenloze wetenschapper en een reeks gruwelijke experimenten die de scheidslijn tussen mens en dier doen vervagen. Daaronder schuilt echter Wells' werkelijke zorg: de broosheid van de beschaving, het dunne laagje van wet en zede, en het gevaar dat schuilt in een ongetemde wetenschappelijke begeerte. Dokter Moreau is geen krankzinnige zonder meer; hij belichaamt een wereldbeschouwing waarin mededogen, ethiek en verantwoordelijkheid wijken voor louter verstandelijke heerschappij.

Het boek ontstond in een tijd van hevige wetenschappelijke beroering – toen de evolutieleer, de discussies over vivisectie en de voortschrijdende industrie oude zekerheden aan het wankelen brachten. Wells voert de darwinistische gedachten tot hun uiterste consequentie en dwingt de lezer tot de pijnlijke erkenning dat de menselijke toestand misschien slechts een voorlopige is, in stand gehouden door gewoonte, vrees en maatschappelijke dwang, en niet door enig aangeboren moreel voorrecht.

De blijvende kracht van de roman ligt in haar weigering troost te bieden. Er zijn geen geruststellende slotakkoorden, geen onbetwiste helden, geen vaste morele bodem. Het eiland wordt een spiegel voor de menselijke samenleving en toont dat onder al onze regels, rituelen en wetten een voortdurende strijd woedt tegen de terugval in geweld en drift. Zelfs de verteller, eenmaal bevrijd en

teruggekeerd, blijft niet ongeschonden door wat hij heeft aanschouwd.

Deze uitgave nodigt de lezer uit Het eiland van dokter Moreau niet louter als een vroeg sciencefictionwerk te benaderen, maar als een filosofische verkenning van identiteit, macht en verantwoordelijkheid. Het is een boek dat uitdaagt in plaats van vermaakt, verontrust in plaats van geruststelt – en daardoor Wells' positie bevestigt als een van de meest prikkelende denkers in de moderne letterkunde.

Wie deze bladzijden openslaat, betreedt een eiland waar de grenzen van het menselijke op de proef worden gesteld – en waar de vraag nog altijd verontrustend open blijft: wat maakt ons precies tot mens?

Inhoudsopgave

I IN DE JOL VAN DE „LADY VAIN”	8
II DE MAN DIE NERGENS NAARTOE GING.....	11
III HET VREEMDE GEZICHT	15
IV AAN DE RELING VAN DE SCHOENER.....	21
V DE MAN DIE NERGENS NAARTOE KON.....	25
VI DE BOOTLIEDEN MET HET KWAAD GEZICHT	29
VII DE GESLOTEN DEUR	34
VIII HET GESCHREEUW VAN DE POEMA	39
IX HET WEZEN IN HET BOS	42
X HET GESCHREEUW VAN DE MENS	51
XI DE JACHT OP DE MENS	55
XII DE ZEGGERS VAN DE WET.....	60
XIII EEN ONDERHANDELING.....	69
XIV DOKTER MOREAU LEGT HET UIT.....	74
XIV OVER DE DIER-MENSEN	84
XV HOE DE DIER-MENSEN BLOED PROEVEN.....	90
XVI HOE DE DIER-MENSEN BLOED PROEVEN	103
XVI DE ONTDEKKING VAN MOREAU	108
XVII MONTGOMERY’S „VRIJE DAG”	112
XVIII ALLEEN MET DE DIER-MENSEN	120
XIX DE TERUGVAL VAN DE DIER-MENSEN	126
XXII DE MAN ALLEEN	138
AANTEKENING	142

INLEIDING

Op de eerste februari 1887 verging de Lady Vain door een aanvaring met een verlaten schip, ter hoogte van ongeveer 1° zuiderbreedte en 107° westerlengte.

Op de vijfde januari 1888 – dat wil zeggen elf maanden en vier dagen later – werd mijn oom, Edward Prendick, een welgesteld particulier die zeker aan boord van de Lady Vain was gegaan in Callao en van wie men aannam dat hij verdronken was, opgepikt op 5° 3' zuiderbreedte en 101° westerlengte. Hij zat in een kleine open boot waarvan de naam niet meer leesbaar was, maar die vermoedelijk toebehoord had aan de vermiste schoener Ipecacuanha.

Hij vertelde zo'n wonderlijk verhaal over zichzelf dat men hem voor krankzinnig hield. Later beweerde hij dat zijn geheugen vanaf het ogenblik van zijn ontsnapping uit de Lady Vain volkomen blanco was geweest. Psychologen van toen bespraken zijn geval als een merkwaardig voorbeeld van geheugenverlies ten gevolge van lichamelijke en geestelijke ontbering.

Het verhaal dat hier volgt, trof men aan tussen zijn papieren; het werd gevonden door ondergetekende, zijn neef en erfgenaam, maar zonder enige uitdrukkelijke opdracht tot publicatie.

Het enige eiland dat in die contreien bekend is, waar mijn oom werd opgevist, is Noble's Eiland, een klein vulkanisch rotseilandje, onbewoond. In 1891 deed H.M.S. Scorpion het aan. Een groep matrozen ging aan land, maar vond er niets levends behalve enkele eigenaardige witte motten, wat varkens en konijnen, en een paar nogal zonderlinge ratten. Het relaas mist dus bevestiging op het allerbelangrijkste punt.

Met dat voorbehoud lijkt er geen bezwaar tegen om dit merkwaardige verhaal alsnog aan het publiek voor te leggen, naar

ik geloof in overeenstemming met de bedoeling van mijn oom. Er pleit tenminste dit voor: mijn oom verdween uit de kennis der mensen ter hoogte van ongeveer 5° zuiderbreedte en 105° oosterlengte, en dook na elf maanden weer op in hetzelfde deel van de oceaan. Op de een of andere wijze moet hij die tussentijd hebben doorleefd.

En inderdaad: er heeft een schoener geheten Ipecacuanha bestaan, met een dronken kapitein, John Davies, die in januari 1887 uit Afrika vertrok met een poema en diverse andere dieren aan boord. Het schip was bekend in verscheidene havens in de zuidelijke Stille Oceaan en verdween uiteindelijk uit die wateren – met een aanzienlijke lading copra aan boord – toen het in december 1887 uit Bayna wegzeilde naar een onbekend lot. Die datum stemt volkomen overeen met het verhaal van mijn oom.

Charles Edward Prendick

I IN DE JOL VAN DE „LADY VAIN”

Ik ben niet van plan iets toe te voegen aan wat al geschreven is over het vergaan van de Lady Vain. Iedereen weet dat ze, tien dagen na vertrek uit Callao, in aanvaring kwam met een verlaten schip. De sloep met zeven bemanningsleden werd achttien dagen later opgepikt door het kanonneerbootje Myrtle van Hare Majesteit, en het relaas van hun vreselijke ontberingen is inmiddels even bekend als de veel gruwelijker geschiedenis van de Méduse. Maar ik moet aan het gepubliceerde verhaal van de Lady Vain nog een ander toevoegen, dat misschien even afschuwelijk is en zeker veel vreemder. Tot nu toe heeft men aangenomen dat de vier mannen die in de jol zaten omgekomen waren. Dat is onjuist. Ik heb er het beste bewijs voor: ik was er zelf een van.

Allereerst moet ik echter zeggen dat er nooit vier mannen in die jol hebben gezeten, maar drie. Constans, die door de kapitein „in de sloep zag springen”, bereikte ons gelukkig niet – voor ons geluk, voor hem ongeluk. Hij kwam omlaag uit de wirwar van touwen onder de gestutten van de gebroken boegspriet; een dun touwtje haakte in zijn hiel toen hij losliet, hij bungelde even ondersteboven en viel toen neer, recht op een blok of een rondhout dat in het water dreef. We roeiden naar hem toe, maar hij kwam niet meer boven.

Ik zeg gelukkig voor ons dat hij ons niet bereikte, en bijna ook gelukkig voor hemzelf. We hadden slechts een klein vaatje water bij ons en wat doorweekte scheepsbesluit – zo plotseling was de noodlottige botsing gekomen, zo weinig voorbereid was het schip op rampen. We dachten dat de mannen in de sloep beter voorzien zouden zijn (hoewel dat schijnbaar niet zo was) en probeerden hen toe te roepen. Ze hebben ons niet gehoord. De volgende ochtend, toen de motregen optrok – pas na het middaguur – zagen we niets

meer van hen. We konden niet opstaan om rond te kijken, want de boot stampte te hevig. De twee anderen die met mij ontsnapt waren, waren een passagier zoals ik, Helmar geheten, en een matroos wiens naam ik nooit gekend heb – een korte, stevige kerel met een spraakgebrek.

We dreven voort, uitgehongerd, en toen ons water op was, acht dagen lang gekweld door een ondraaglijke dorst. Na de tweede dag viel de zee langzaam stil tot een spiegelglad vlak. Een gewone lezer kan zich die acht dagen niet voorstellen. Gelukkig voor hem ontbreekt het hem aan herinneringen die hem daarbij zouden kunnen helpen. Na de eerste dag spraken we nauwelijks nog met elkaar. We lagen op onze plaatsen in de boot en staarden naar de kim, of keken met steeds grotere, steeds holler wordende ogen hoe de ellende en de zwakte onze makkers in hun greep kregen. De zon werd meedogenloos. Op de vierde dag was het water op. We dachten al vreemde dingen en zeiden ze met onze ogen. Pas op de zesde, geloof ik, sprak Helmar hardop uit wat we allemaal dachten. Onze stemmen klonken droog en dun; we bogen ons naar elkaar toe en spaarden onze woorden. Ik verzette me met al mijn kracht, wilde liever de boot laten zinken en samen met de haaien die ons volgden omkomen. Maar toen Helmar zei dat we, als zijn voorstel werd aangenomen, tenminste te drinken zouden hebben, sloeg de matroos zijn kant op.

Ik weigerde echter loten te trekken. In de nacht fluisterde de matroos telkens weer tegen Helmar, en ik zat in de boeg met mijn zakmes in de hand, al betwijfel ik of ik nog de kracht had om te vechten. Tegen de ochtend stemde ik toch in met het voorstel van Helmar. We wierpen halve pennies op om te zien wie de oneven man zou zijn. Het lot viel op de matroos. Maar hij was de sterkste van ons drieën en wilde er niet aan geloven. Hij viel Helmar met blote handen aan. Ze grepen elkaar vast en stonden bijna rechtop. Ik kroop over de bodem van de boot naar hen toe, van plan Helmar te helpen door de matroos bij zijn been te grijpen. Maar de matroos struikelde door het deinen van de boot; ze vielen beiden over de

dolboord en rolden samen overboord. Ze zonken als stenen. Ik herinner me dat ik lachte – en me afvroeg waarom ik lachte. Die lach overviel me plotseling, alsof hij van buiten kwam.

Hoe lang ik over een van de doften gelegen heb, weet ik niet. Ik dacht dat ik, als ik nog kracht had, zeewater zou drinken om mezelf gek te maken en snel te sterven. En terwijl ik daar lag, zag ik, zonder meer belangstelling dan wanneer het een schilderij was geweest, een zeil opkomen boven de kim. Mijn verstand moet afgedwaald zijn geweest, en toch herinner ik me alles wat er gebeurde heel helder. Ik herinner me hoe mijn hoofd meedeinde met de golven, hoe de kim met het zeil erboven op en neer danste. Maar ik herinner me even duidelijk dat ik overtuigd was dood te zijn, en dat ik het een bespottelijke grap vond dat ze net te laat kwamen – zo weinig te laat – om mij nog in mijn lichaam te betrappen.

Een eindeloze tijd lang, zo leek het me, lag ik met mijn hoofd op de doft en keek hoe de schoener (een kleine driemaster, schoenergetuigd voor en achter) uit de zee oprees. Ze laveerde telkens heen en weer in steeds bredere bogen, want ze voer recht tegen de wind in. Het kwam niet in me op aandacht te trekken. Na het zien van haar flank herinner ik me niets meer duidelijk, tot ik mezelf terugvond in een kleine kajuit achterin. Er is een vage halve herinnering aan het optillen naar de valreep, aan een groot rond gezicht vol sproeten en omlijst door rood haar dat over de verschansing naar me staarde. Ook een losse indruk van een donker gezicht met buitengewone ogen vlak bij het mijne – maar dat hield ik voor een nachtmerrie, tot ik het later terugzag. Ik meen dat er iets tussen mijn tanden gegoten werd. En dat is alles.

II DE MAN DIE NERGENS NAARTOE GING

De kajuit waarin ik bijkwam was klein en nogal rommelig. Een jongere man met vlasblond haar, een borstelige snor van strogele kleur en een hangende onderlip zat naast me en hield mijn pols vast. Een minuut lang keken we elkaar zwijgend aan. Hij had waterige grijze ogen, merkwaardig leeg van uitdrukking. Toen klonk er vlak boven ons hoofd een geluid alsof iemand een ijzeren bedstel heen en weer ramde, gevolgd door het lage, boze gegrom van een groot dier. Op hetzelfde ogenblik sprak de man. Hij herhaalde zijn vraag: „Hoe voelt u zich nu?”

Ik geloof dat ik zei dat het wel ging. Ik kon me niet herinneren hoe ik hier terechtgekomen was. Hij moet de vraag op mijn gezicht hebben gelezen, want mijn stem weigerde dienst.

„U bent opgepikt in een boot, halfdood van de honger. De naam op de boot was Lady Vain, en er zaten bloedvlekken op de dolboord.”

Op dat moment viel mijn blik op mijn eigen hand, zo vermagerd dat ze leek op een vuile leren beurs vol losse botjes, en alles wat er in de boot gebeurd was, kwam in één keer terug.

„Neem hier wat van,” zei hij, en hij gaf me een slok van een scharlakenrode vloeistof, ijskoud.

Het smaakte naar bloed en gaf me kracht.

„U mag van geluk spreken,” zei hij, „dat u door een schip met een arts aan boord bent opgevist.” Hij sprak met een slobberende articulatie, met een zweem van een slis.

„Wat is dit voor schip?” vroeg ik langzaam, schor van de lange stilte.

„Een kleine handelaar uit Arica en Callao. Ik heb nooit gevraagd waar ze vandaan komt – uit het land der geboren dwazen, vermoed ik. Ik ben zelf passagier, uit Arica. De dwaas die haar bezit – en tevens kapitein is, Davies heet hij – heeft zijn brevet verspeeld of zoiets. U kent dat soort mannen: noemt het ding Ipecacuanha, van alle idiote, vervloekte namen die er bestaan; al moet ik zeggen dat ze, als er veel zee is zonder wind, inderdaad precies doet wat die naam belooft.”

(Toen begon het lawaai boven ons hoofd opnieuw: een grauwend gegrom en tegelijk een menselijke stem. Daarna een andere stem die een of andere „hemelverlaten idioot” sommeerde op te houden.)

„U was bijna dood,” zei mijn gesprekspartner. „Het scheelde niet veel. Maar ik heb u nu wat toegediend. Voelt u dat uw arm pijn doet? Injecties. U bent bijna dertig uur buiten westen geweest.”

Ik dacht traag na. (Nu stoorde het geblaf van een heleboel honden me.) „Mag ik vast voedsel?” vroeg ik.

„Dankzij mij,” zei hij. „Het schapenvlees staat al te koken.”

„Ja,” zei ik vastberaden, „ik zou wel wat schapenvlees lusten.”

„Maar,” zei hij met een korte aarzeling, „ik brand natuurlijk van verlangen te horen hoe u alleen in die boot terechtgekomen bent. Verdomme, dat gejam!” Ik meende een zweem van wantrouwen in zijn ogen te zien.

Plotseling verliet hij de kajuit. Ik hoorde hem fel redetwisten met iemand die in mijn oren onverstaanbaar brabbelde. Het klonk alsof het met klappen eindigde, maar ik dacht dat mijn oren me bedrogen. Toen schreeuwde hij tegen de honden en kwam terug.

„En?” zei hij in de deuropening. „U was net begonnen te vertellen.”

Ik noemde mijn naam, Edward Prendick, en vertelde dat ik me op de natuurlijke historie had toegelegd om de leegte van mijn comfortabele onafhankelijkheid te verdrijven.

Dat wekte zijn belangstelling. „Ik heb zelf ook wel eens wetenschap bedreven. Biologie gestudeerd aan University College – de eierstok van de regenworm, de radula van de slak, dat werk. Heer in de hemel, tien jaar geleden al. Maar ga door! Ga door! Vertel over die boot.”

Hij leek tevreden met de openhartigheid van mijn verhaal, dat ik in korte zinnen vertelde, want ik voelde me vreselijk zwak. Toen het uit was, keerde hij meteen terug naar de natuurlijke historie en zijn eigen biologische studie. Hij begon me nauwkeurig uit te horen over Tottenham Court Road en Gower Street. „Bestaat Caplatzi nog steeds? Wat een winkel was dat!” Hij was kennelijk een heel gewone medische student geweest en gleed vanzelf over naar de variététheaters. Hij vertelde een paar anekdotes.

„Alles achter me gelaten,” zei hij, „tien jaar geleden. Wat was het vroeger gezellig! Maar ik heb mezelf voor joker gezet – mezelf opgebrand voor mijn eenentwintigste. Vast allemaal anders nu. Maar ik moet even kijken wat die idioot van een kok met uw schapenvlees gedaan heeft.”

Het gegrom boven ons hoofd begon opnieuw, zo plotseling en met zoveel woeste woede dat ik schrok. „Wat is dat?” riep ik hem na, maar de deur was al dicht. Hij kwam terug met het gekookte schapenvlees, en de geur ervan was zo aanlokkelijk dat ik het geluid van het beest meteen vergat.

Na een dag van afwisselend slapen en eten was ik zover opgeknapt dat ik uit mijn kooi naar het patrijspoortje kon kruipen en de groene zeeën zag die probeerden ons bij te houden. Ik schatte dat de schoener voor de wind liep. Montgomery – zo heette de man met het vlasblonde haar – kwam weer binnen terwijl ik daar stond, en ik vroeg hem om kleren. Hij leende me wat van zijn eigen katoenen

spullen, want wat ik in de boot gedragen had, was overboord gezet. Ze zaten nogal wijd, want hij was groot en lang van ledematen. Terloops zei hij dat de kapitein voor driekwart dronken in zijn eigen kajuit lag. Terwijl ik me aankleedde, begon ik hem te vragen waar het schip naartoe ging. Hij zei dat het naar Hawaï voer, maar dat het hem eerst ergens moest afzetten.

„Waar?” vroeg ik.

„Een eiland waar ik woon. Voor zover ik weet, heeft het geen naam.”

Hij staarde me aan met die hangende onderlip en keek opeens zo opzettelijk dom dat het in me opkwam dat hij mijn vragen liever ontweek. Ik had nog net genoeg tact om niet verder te vragen.

III HET VREEMDE GEZICHT

We verlieten de kajuit en stuitten op een man die ons de weg versperde bij de kajuitstrap. Hij stond op de ladder, met zijn rug naar ons toe, en tuurde over de rand van het luik. Ik zag meteen dat hij misvormd was: klein, breed en lomp, met een kromme rug, een harige nek en een hoofd dat diep tussen de schouders zat. Hij droeg donkerblauw serge en had bijzonder dik, grof, zwart haar. De onzichtbare honden gromden woest; meteen dook hij omlaag en botste tegen de hand die ik uitstak om hem van me af te houden. Met dierlijke snelheid draaide hij zich om.

Op een ondefinieerbare manier schokte dat zwarte gezicht dat zo plotseling op me afkwam me diep. Het was ongewoon mismaakt. Het gezicht stak vooruit, iets wat vaag aan een snuit deed denken, en de reusachtige halfopen mond toonde tanden zo groot en wit als ik nog nooit in een menselijke mond had gezien. De ogen stonden rood omrand, met amper een randje wit om de hazelnootkleurige pupillen. Er lag een vreemde gloed van opwinding op zijn gezicht.

„Verdomme!” zei Montgomery. „Waarom maak je verduiveld geen plaats?”

De zwartgezichtte man sprong opzij zonder een woord. Ik liep door de kajuitstrap omhoog en staarde hem onwillekeurig aan. Montgomery bleef even beneden staan. „Je hebt hier niets te zoeken, dat weet je,” zei hij op bedaarde toon. „Je hoort voorin.”

De zwartgezichtte man kromp ineen. „Ze – willen me daar niet hebben.” Hij sprak langzaam, met een vreemde, hese klank in zijn stem.

„Willen je daar niet hebben!” herhaalde Montgomery dreigend. „Maar ik zeg dat je moet gaan!” Hij leek nog iets te willen zeggen, keek toen plotseling naar mij omhoog en volgde me de ladder op.